

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний педагогічний університет ім. А.С. Макаренка

**ПРОГРАМА РОЗВИТКУ
КАФЕДРИ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ І ЛІТЕРАТУРИ**

Програма складена з урахуванням
Стратегії розвитку Сумського
державного педагогічного університету
ім. А.С. Макаренка на 2020-2030 рр.

Затверджено на засіданні
кафедри української мови і літератури,
протокол № 15 від 28 травня 2020 року

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Кафедра української мови і літератури є структурним підрозділом університету, факультету, планує і проводить свою роботу, керуючись Законами України «Про вищу освіту» (2014), «Про освіту» (2017), Концепцією «Нова українська школа», нормативними документами Міністерства освіти і науки України, Статутом, Стратегією розвитку, планами роботи університету та факультету, власним планом роботи, розробляє та забезпечує науково-методологічні й науково-методичні засади мовно- методичної бакалаврів, магістрів за освітньо-професійними програмами 014 Середня освіта «Українська мова і література», 035 «Філологія», фахової підготовки кандидатів філологічних наук (докторів філософії), кандидатів педагогічних наук (докторів філософії) за освітньо-науковою програмою 035 Філологія. 015.Професійна освіта. 05.Документознавство.

Важливою сферою діяльності кафедри є системна й систематична наукова та науково-методична робота викладачів: підвищення кваліфікації через різні форми наукового стажування, участь у наукових заходах, захист дисертацій відповідного рівня, підготовка монографій, посібників, інших видів публікацій наукових досліджень, упровадження інноваційних технологій в освітній процес.

Кафедра співпрацює із закладами середньої, вищої освіти, науково- дослідними установами з питань науково-методичного забезпечення мовнокомунікативної підготовки майбутнього вчителя української мови і літератури та англійської мови.

Кафедра позиціонує себе як члена Макаренківської родини, в якій поважають особистість, креативність, дотримуються принципів студентоцентризму та академічної доброчесності. Місія університету: надавати якісні освітні послуги, спрямовані на підготовку високопрофесійних фахівців, що відповідають потребам міжнародного і національного ринків праці; на особистий творчий розвиток всіх учасників освітнього процесу, орієнтованих на демократичні цінності.

Пріоритети кафедри

- забезпечувати випереджувальний розвиток і саморозвиток мовнокомунікативної культури фахівців філологічного і нефілологічного профілю;
- науково обґрунтувати й активізувати практичну роботу над розробкою й систематичним оновленням в університеті освітніх програм учителів української мови і літератури та англійської мови; забезпечити підготовку конкурентоспроможних фахівців-учителів української мови і літератури, англійської мови, здатних розв'язувати складні завдання і проблеми у сфері освіти, навчання учнів закладів загальної середньої освіти, з урахуванням українського та міжнародного досвіду в галузі освіти і педагогіки, мовно-літературних студій і сприяти формуванню особистості на національно-патріотичних засадах й лінгвокраєзнавчому підґрунті;
- підготувати програми, науково-методичну літературу з відповідних освітніх програм; розробити й апробувати (за освітньої можливості) програми з професійної мовної, мовно-методичної освіти, медіаосвіти і медіаграмотності, української мови як іноземної, загального, спеціального документознавства, орієнтовані на актуальні потреби держави і регіону;
- розробляти і впроваджувати в освітній процес оновлені програми з мовно-літературних, методичних дисциплін з урахуванням тенденцій розвитку

спеціальності, академічної доброчесності, а також медіаосвітнього компоненту.

- розробити й апробувати програми практикуму з культури наукової мови для науково-педагогічних працівників, майстер-класів, тренінгів з медіакультури, аналізу художнього тексту, етнолінгвістики для вчителів української мови та літератури;
- здійснювати фахове удосконалення педагогічних працівників з теорії та методики шкільної мовної, літературної освіти; формування мовної особистості в умовах реалізації Концепції Нової української школи; застосування інноваційних методів у навчанні предметів гуманітарного циклу; організації роботи з обдарованими дітьми;
- проводити фундаментальні і прикладні дослідження в галузі лінгводидактики, комунікативістики, літературознавства, медіакультури вчителя, професійної освіти, документознавства.

Кафедра має бути:

- **центром фахової підготовки студентів-бакалаврів, магістрів, що** відбувається на основі глибокої диференціації та індивідуалізації освітнього процесу, створення і запровадження інноваційних педагогічних технологій в освітній процес, удосконалення робочих навчальних програм із посиленням практичної / професійної спрямованості;

- **центром науково-методичної майстерності і методичної допомоги з** проблем формування ключових компетентностей, розвитку і саморозвитку мовнокомунікативної культури фахівців філологічного і нефілологічного профілю;

- **центром науково-дослідницької діяльності, що** відбувається через підготовку дисертацій, розробку державних програм освіти, організацію й участь у конференціях з проблем професійної філологічної освіти, виконання досліджень монографічного характеру, підготовку комплектів науково-методичної, довідкової літератури нового покоління з практико орієнтованих, мовно-методичних дисциплін для студентів, учителів, учнів, фахівців нефілологічного профілю, в тому числі на електронних носіях.

Для досягнення стратегічної мети і виконання завдань важлива взаємодія і співпраця з науковими й освітніми закладами й установами з метою вдосконалення науково-методичних ресурсів.

Принципи діяльності кафедри

- нормативності** (У роботі керуватися основними нормативними документами: законом України «Про освіту», законом України «Про вищу освіту», Статутом університету, Положенням про кафедру);
- системності** (взаємозв'язок основних напрямів діяльності кафедри: навчальної, методичної, наукової, виховної, профорієнтаційної);
- фундаментальності** (забезпечення повноти засвоєння науково-прикладних напрямів);
- комплексності** (передбачає рівноцінну реалізацію всіх напрямків роботи кафедри (навчальна, організаційно-методична, наукова, виховна);
- індивідуалізації** (оптимізація освітніх напрямів у роботі зі студентами в межах збереження цілісної освітньої програми);
- результативності** (зростання ефективності навчальної, наукової та інших видів діяльності, орієнтація на нові технології викладання);
- корпоративності** (забезпечення колективної та особистої відповідальності за

процес і результати професійної підготовки фахівців);

□ **інтеграції** (створення навколо кафедри системи комунікаційних зв'язків, залучення в коло інтересів кафедри відомих учених, випускників кафедри);

□ **неперервності** навчання; різноманітності форм навчання (майстер-класи, ділова гра, тренінг, тести, коучінг, дистанційні форми навчання), єдність предметної, методичної підготовки; наступності, мобільності випускників;

□ **здійснення зворотнього зв'язку** на основі оцінки отриманих знань шляхом анкетування, проведення наукових, науково-методичних заходів, залучення випускників до наукової і навчально-методичної роботи кафедри;

□ **динамічності**, що передбачає оперативне реагування кафедри як освітнього підрозділу університету на вимоги замовника освітніх послуг (Міністерства освіти і науки України); зміни в технологічному процесі професійної підготовки (інновації в освіті);

□ **рефлексії** (конструктивно аналізувати зроблене, забезпечувати зворотній зв'язок у співпраці з різними категоріями партнерів);

□ **публічності** (здобутки, результати роботи колективу з різних напрямків систематично обговорюються на засіданнях кафедри, радах факультету та університету).

Така модель передбачає *переорієнтацію на сучасні суспільні запити студентства*, зміну методологічної та методичної парадигми університетського викладання дисциплін мовно-, літературно-методичного, мовно-професійного циклу, де акцентується увага на *дидактиці активного, інноваційно зорієнтованого знання*, що формує творчі навички, самостійну роботу студента з фаховим матеріалом; колективний науковий пошук, з обов'язковим залученням до перспективних проектів студентів, аспірантів, міждисциплінарного фахового потенціалу викладачів кафедри, університету.

Основні функції кафедри:

- **науково-педагогічна** – підготовка кандидатів (докторів філософії) і докторів педагогічних наук, формування і розвиток мовнокомунікативної компетентності майбутніх учителів-словесників, мовнокомунікативної культури фахівців філологічного і нефілологічного профілю;

- **науково-методична** – підготовка науково-методичної, наукової, довідкової літератури, методологічна і методична допомога кафедрам філологічного і нефілологічного профілю, закладам професійної перепідготовки і підвищення кваліфікації в Україні і за кордоном;

- **науково-дослідницька** – проведення філологічних, лінгводидактичних, мовно-професійних досліджень, публікація підсумків досліджень у наукових журналах, виступи на наукових і науково-практичних міжнародних, усеукраїнських, регіональних конференціях, форумах;

- **організаційно-методична** – систематичне підвищення кваліфікації викладачів кафедри, стажування в наукових установах, закладах вищої освіти, у спеціалізованих центрах підвищення кваліфікації викладачів;

- **експертна і консультаційна** – участь у роботі науково-експертних рад, комісій, виконання експертиз різних проектів і програм на замовлення, консультування з наукових, науково-методичних проблем.

Освітня діяльність

Методика викладання навчальних курсів вимагає постійного розвитку й удосконалення. Тому кафедра приділяє значну увагу проблемному з'ясуванню вузлових питань, реалізації міжпредметних зв'язків у процесі викладання мовно-, літературно-методичних, культуро мовних, професійно-орієнтованих дисциплін та ін.

Пріоритетними засобами реалізації цієї мети є такі:

- удосконалення змісту робочих навчальних планів дисциплін кафедри з урахуванням специфіки майбутнього фаху, результатів вітчизняних та зарубіжних наукових досліджень; адаптування програм навчальних дисциплін до європейського освітнянського простору; створення на кафедрі робочих груп, що постійно здійснюють моніторинг і вдосконалення навчальних дисциплін;
- розроблення нових навчальних курсів «Лінгвістичні основи документознавства», «Академічна культура дослідника: європейський та національний досвід», «Українська мова як іноземна», «Редагування освітніх видань»;
- застосування у процесі навчання рольових та ділових ігор, індивідуальних практичних завдань, тестових опитувань та інших форм інтерактивної підготовки, що дозволить розвинути фахові компетентності студентів;
- розроблення та вдосконалення якості науково-методичної літератури з урахуванням міжпредметних зв'язків відповідних спеціальностей та віртуально-тренінгових електронних технологій навчання для самостійної позааудиторної роботи студентів; підготовка до перевидання тих матеріалів, що отримали широке визнання у студентів та викладачів;
- розробка дистанційних курсів навчання з профільних дисциплін кафедри на основі цифрових технологій;
- запровадження системи контролю якості навчальної діяльності студентів відповідно до кредитно-модульної системи організації освітнього процесу, розроблення і запровадження в освітній процес нових підходів до оцінювання знань студентів з урахуванням поточної успішності протягом семестру;
- розвиток індивідуальних форм методичної роботи: наставництва, стажування, консультування, взаємовідвідування занять, самоосвіта;
- організація ефективної системи керівництва і надання кваліфікованої допомоги студентам під час підготовки курсових, магістерських робіт з метою їх упровадження в діяльність навчальних закладів, установ, організацій;
- участь викладачів кафедри у науково-практичних, науково-методичних конференціях, семінарах, форумах з метою вивчення й узагальнення шляхів розвитку мовної освіти у вищих навчальних закладах;
- налагодження освітньо-творчих зв'язків кафедри із загальноосвітніми навчальними закладами м. Сум та Сумської області; із методоб'єднаннями вчителів-філологів м. Суми для надання необхідної фахової допомоги; засвоєння передового освітньо-педагогічного досвіду викладачами кафедри; створення ресурсного центру професійного розвитку учителя української мови і літератури.

Наукова діяльність

Метою науково-дослідної роботи Кафедри є розробка інноваційної системи наукового та науково-методичного забезпечення фахово-методичної, мовно-професійної підготовки фахівців, що є здатними до неперервного професійного та особистісного мовного розвитку.

Пріоритетними засобами реалізації цієї мети є такі:

- розширення участі співробітників кафедри в загальноукраїнських і міжнародних проектах з актуальних проблем лінгвістики, лінгводидактики, професійної освіти, комплексних міждисциплінарних досліджень у галузі мовнокомунікативної підготовки за напрямом: розвиток і саморозвиток культуромовної особистості фахівця-дослідника у процесі неперервної освіти (старша школа – бакалаврат – магістратура ВНЗ педагогічного і непедагогічного профілю – аспірантура – інститути післядипломної педагогічної освіти). Реалізація кафедральної науково-дослідної теми «Формування культуромовної особистості фахівця-дослідника у процесі неперервної освіти».
- активізація роботи з оформлення заявок за перспективними напрямами наукових досліджень для отримання грантів;
- розширення наукової співпраці Кафедри з Управлінням освіти і науки Сумської області у створенні і реалізації наукових програм у галузі мовної освіти, зокрема програм для профільного навчання учнівської молоді, профорієнтаційної роботи, формальної, неформальної, інформальної освіти дорослих;
- розширення наукової співпраці Кафедри із закладами вищої освіти Сум, Сумської області, інших областей України, з науково-дослідними установами, а також з кафедрами університету для проведення спільних наукових досліджень, науково-методологічних семінарів, науково-практичних конференцій;
- організація і проведення занять з мовної культури для науково-педагогічних працівників на базі Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка, інших навчальних закладів;
- поглиблення наукових і науково-методичних зв'язків, обмін науковцями для читання лекцій, спецкурсів з науково-освітніми закладами (за окремими угодами);
- налагодження науково-творчих контактів з освітніми інституціями зарубіжжя: Польщі, Білорусі та ін., виявляти в організації такої роботи необхідну ініціативність і наполегливість;
- випуск збірників наукових праць «Інновації в освіті і педагогічна майстерність учителя-словесника», «Культуромовна особистість фахівця у ХХІ столітті», «Філологічні студії», «Актуальні питання філології та методології», «Академічна культура дослідника в освітньому просторі»;
- створення центру редагування і перекладу, що відповідає потребам ринку освітніх послуг;
- підготовка і захист кандидатських дисертацій (Діхнич К., Левенок І.С. Майковська В., Пономаренко Н.П.);
- продовження діяльності науково-дослідної лабораторії «Академічна культура дослідника в освітньому просторі»; участь членів лабораторії в апробації програм, підручників, написанні рецензій, відгуків на підручники, посібники; рецензуванні дисертацій, авторефератів;
- поглиблення співпраці із Сумським відділенням МАН України (читання лекцій, проведення практичних занять, консультації до написання наукових робіт) з метою мовно-професійного розвитку старшокласників.

Методична діяльність

Важливим напрямом є створення комплексу «школа — лабораторія — кафедра».

З цією метою важливо вирішити такі завдання:

- розширити контакти з роботодавцями, залучати учителів до експертизи навчальних

- курсів; спільного проведення наукових досліджень з колективної теми кафедри з;
- розширити участь членів кафедри у засіданнях шкільних методичних об'єднань з питань основних вимог до мовної та мовленнєвої підготовки учнів сучасної школи;
- вивчити питання щодо проведення на базі шкіл лабораторних, практичних занять з дисциплін лінгвометодичного циклу, апробації експериментальних програм, авторських методик дисертаційних, дипломних та курсових досліджень;
- проводити педагогічну практику на базі шкіл м. Сум, обговорювати її результати на засіданнях кафедри; запровадити проект «Педагогічний /мовний дебют», конкурсу мовної майстерності для студентів-практикантів;
- залучити вчителів-методистів до рецензування випускних робіт студентів.

Ресурсний центр професійного розвитку вчителя української мови і літератури

Місія центру: сприяти поширенню функціонування і популяризації вживання української мови в усіх сферах суспільного життя міста; формуванню і розвитку ключових компетентностей культуромовної особистості вчителя як наставника молоді, мешканця міста, громадянина України.

Напрями роботи центру:

фахово-методичний, що передбачає проведення інтердисциплінарних тренінгів та майстер-класів з актуальних ігрових технологій у навчанні українській мові і літературі; методів та прийомів технології розвитку критичного мислення; використання цифрових, медіаосвітніх технологій, а також курсів підвищення кваліфікації вчителів-словесників загальноосвітніх закладів, професійних (професійно-технічних) коледжів;

дослідницький – на кафедрі функціонує *науково-дослідна лабораторія академічної культури*, що реалізує низку проектів, тренінгів з формування наукової мовної культури, що будуть корисні і для учителів, які здійснюють керівництво роботами слухачів МАН;

культурно-освітній напрям - спрямований на організацію і проведення фахових конкурсів, фестивалів учительської творчості, просвітницької роботи, шкільних і студентських олімпіад з української мови, пізнавальних мовних віртуальних екскурсій для вдосконалення компетентності у володінні державною мовою.

Передбачаємо роботу з **іноземними студентами - майбутніми вчителями:**

- організація зимової, літньої школи (курсів, екскурсій) української мови та українознавства з метою заохочення вивчати українську мову, літературу, культуру в контексті європейських культур.

Для широкого кола зацікавлених осіб, фахівців сфери послуг –

- тренінги з риторичної майстерності, культури мовленнєвого етикету;
- для осіб, які подають клопотання про прийняття до громадянства України, для осіб, що претендують на державну службу - атестацію з української мови.**

Інформатизація діяльності кафедри

Інтеграція кафедри до електронної мережі університету, діяльність сторінки кафедри у соціальних мережах як «візитівки» і джерела теоретичної і практичної інформації, що активно використовується в освітньому процесі.

Упровадження основних положень Концепції національно-патріотичного виховання, реалізація її напрямів через систему виховної роботи; підвищення ролі кафедри у виховному процесі, безперервність і наступність виховної роботи в

академічних групах, на курсах, у гуртожитку.

Активізація виховної роботи в академічних групах щодо національного громадянського виховання студентів, в основу чого важливо покласти принципи гуманізму, демократизму, наступності і спадкоємності поколінь, шанобливого ставлення до української мови і культури, формування культури міжнаціональних відносин, втілення у життя української національної ідеї.

Використання кураторами академічних груп в роботі із студентами особистісно-орієнтованого підходу, активних методів виховання з метою формування у студентів поваги до законів і норм співжиття у суспільстві, посилення пропаганди проти асоціальної поведінки.

Підготовка та проведення загальноуніверситетських, факультетських, кафедральних виховних заходів, конкурсів, конференцій; розробка системи заходів з виховної роботи зі студентами з активним використанням можливостей мовно-методичної підготовки.

Зустрічі з учителями-методистами міста й області, творчими колективами (групами) вчителів, переможцями обласного конкурсу “Учитель року”, відомими митцями.

Просвітницька діяльність

Громадсько-просвітницька діяльність кафедри спрямована на вирішення таких завдань:

- підтримка і розвиток української мови як державної у місті;
- розроблення кваліфікаційних вимог до рівня володіння українською мовою посадовими особами з урахуванням їх професії, спеціальності;
- організація, науково-просвітницьких семінарів і круглих столів, виступи у масмедіа з актуальних проблем професійної мовленнєвої культури фахівців;
- ініціювання через органи місцевої влади і спільно з ними проведення науково-освітніх, культурологічних заходів, спрямованих на вивчення, популяризацію спадщини й пошанування видатних уродженців Сумщини, на відзначення ювілейних і пам'ятних дат, визначних подій тощо; розроблення пізнавально-екскурсійної програми для студентів-філологів «Моя Сумщина»;
- поповнення фондів наукової й науково-методичної літератури бібліотеки за дисциплінами кафедри.

Профорієнтаційна робота

Систематичне здійснення маркетингових досліджень ринку освітніх послуг.

Посилення науково-освітніх зв'язків Кафедри із закладами освіти, коледжами педагогічного профілю (за угодами).

Відкриття консультативного центру кафедри у загальноосвітніх навчальних закладах з метою організації і проведення наукових досліджень школярів, що сприятиме професійній орієнтації учнів.

Посилення профорієнтаційної роботи під час проведення педагогічних практик, підготовчих курсів, а також під час проведення Дня відкритих дверей в університеті, Дня спеціальності.

Забезпечення навчально-методичного супроводу на допомогу вступникам.

Робота зі слухачами МАН відповідно до профілю кафедри; запровадження абітурієнтської філологічної олімпіади, участь у проведенні тестувань з вияву філологічних нахилів учнівської молоді.

Академічна свобода кафедри

Кафедра має право:

- здійснювати викладання навчальних дисциплін у формі авторських лекційних курсів і різноманітних колективних та індивідуальних практичних занять, завдань, семінарів, враховувати в їх змісті регіональну, професійну специфіку;
- надавати додаткові освітні послуги з редагування, перекладу, лінгвістичної експертизи, документознавства, формування ключових компетентностей особистості з метою реалізації концепції «Нова українська школа»;
- обирати методи і засоби навчання, що найбільш повно відповідають віковим і акмеологічним особливостям студентів, аспірантам.

Підвищення кваліфікації і соціальний розвиток кафедри

Рівень і змістове наповнення програм підвищення кваліфікації повинні забезпечувати умови для випереджувального професійного саморозвитку викладачів.

Вимоги до викладачів: ефективність участі в науковій і методичній роботі; володіння комп'ютерними технологіями й іноземними мовами; своєчасне й ефективне проходження фахової перепідготовки в її різних формах.

Надання викладачам кафедри творчих відпусток для завершення дисертаційних досліджень, написання монографій, підручників і посібників

Проведення занять на курсах підвищення кваліфікації педагогічних працівників, лекцій перед колективами підприємств, організація круглих столів з актуальних мовно-професійних проблем.

Очікувані результати реалізації програми

Завершення переходу на зміст освіти, визначений новими галузевими освітньо-професійними програмами підготовки фахівців, удосконалення структури робочого часу як викладача, так і студента, та наповнення якісно новим змістом різних видів навчального навантаження; забезпечення прозорості навчального процесу і критеріїв оцінювання знань.

Підвищення професійного рівня, педагогічної майстерності, наукової кваліфікації професорсько-викладацького складу, забезпечення достатнього науково-теоретичного і методичного рівня викладання навчальних дисциплін у повному обсязі освітніх програм; використання у навчальному процесі новітніх інноваційних та інформаційних технологій, інтерактивних методів і засобів навчання.

Забезпечення максимальної адаптації професійної підготовки до умов майбутньої роботи, підготовки фахівця, конкурентоспроможного на ринку праці, привабливого для роботодавця.

Розробка та поновлення науково-методичного забезпечення навчального процесу, приведення їх у відповідність до державних стандартів освіти, написання підручників, навчальних посібників нового покоління.

Використання сучасних технологій та інтерактивних методів, активізація роботи з упровадження сучасних комп'ютерних технологій та використання можливостей глобальної мережі Internet.

Розвиток творчих можливостей науково-педагогічних працівників кафедри; вивчення, узагальнення і поширення педагогічного досвіду; формування та систематичне поповнення з метою ефективного використання методичного фонду літератури, аудіо- та відео матеріалів.

Розвиток індивідуальних форм методичної роботи: наставництва, стажування,

консультування, відвідування занять та позаурочних заходів, самоосвіта тощо. Активізація наукових досліджень та творчих пошуків як основи підготовки науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації і майбутніх фахівців; сприяння інтеграції наукової, навчальної і виробничої діяльності; забезпечення органічної єдності змісту освіти і програм наукової діяльності; розвиток форм наукової співпраці з установами та організаціями для розв'язання складних наукових проблем, упровадження результатів наукових досліджень і розробок.

Розвиток міжнародного співробітництва в освітянській та науковій сферах, що сприяє поширенню інтеграції української системи вищої освіти у європейську; обмін науковими та методичними доробками викладачів та студентів; активна участь у міжнародних конференціях.

Упровадження основних положень Концепції національного виховання, реалізація його напрямів через систему запровадження виховної роботи; підвищення ролі кафедри у виховному процесі, безперервність і наступність виховної роботи в академічних групах, на курсах, у гуртожитку.

Підтримка дієвих зворотних зв'язків з випускниками.

